

Podstawowe bioinformatyczne formaty plików.

Format **FASTA** – format zapisu sekwencji kwasów nukleinowych oraz białek używanym w bioinformatyce. Nukleotydy (dla DNA i RNA) oraz aminokwasy (dla białek) oznaczone są jednoliterowymi skrótami. Format FASTA uwzględnia również możliwość dodawania opisów i komentarzy do sekwencji.

Np.

```
>Keratyna 5, ekson 2, Homo sapiens
GTGCGGTTTCCTGGAGCAGCAGAACAAGGTTCTGGACACCAAGTGGACCCTGCTGCAGGAG
CAGGGCACCAAGACTGTGAGGCAGAACCTGGAGCCGTTGTTTCGAGCAGTACATCAACAAC
CTCAGGAGGCAGCTGGACAGCATCGTGGGGGAACGGGGCCGCCTGGACTCAGAGCTGAGA
AACATGCAGGACCTGGTGAAGACTTCAAGAACAA
```

```
>Keratyna 5, ekson 6, Homo sapiens
CTTCTGCAGCCCTACGCAGAAGCGGCGGAAAACCTCCTTCATGTTGCCCCCTTCTCCATGGAGATGAC
CCGGAGGTGATCCTCCTCGTTCACCCACACCAGGAAGCTCTTGTGTCATTGTGC
```

GenBank format (GenBank Flat File Format)

Format ten oprócz sekwencji (zaczynającej się od słowa ORIGIN a kończącej znakami //) zawiera także sekcje opisującą dane fragmenty sekwencji (sekcja LOCUS) oraz informacje o genach, regionach o zidentyfikowanym znaczeniu biologicznym, sekwencje kodujące białka i wiele innych (sekcja FEATURES)

Przykład:

Example	
LOCUS	AF068625 200 bp mRNA linear ROD 06-DEC-1999
DEFINITION	Mus musculus DNA cytosine-5 methyltransferase 3A (Dnmt3a) mRNA, complete cds.
ACCESSION	AF068625 REGION: 1..200
VERSION	AF068625.2 GI:6449467
KEYWORDS	.
SOURCE	Mus musculus (house mouse)
ORGANISM	Mus musculus Eukaryota; Metazoa; Chordata; Craniata; Vertebrata; Euteleostomi; Mammalia; Eutheria; Euarchontoglires; Glires; Rodentia; Sciurognathi; Muroidea; Muridae; Murinae; Mus.
REFERENCE	1 (bases 1 to 200)
AUTHORS	Okano,M., Xie,S. and Li,E.
TITLE	Cloning and characterization of a family of novel mammalian DNA (cytosine-5) methyltransferases
JOURNAL	Nat. Genet. 19 (3), 219-220 (1998)
PUBMED	9662389
REFERENCE	2 (bases 1 to 200)
AUTHORS	Xie,S., Okano,M. and Li,E.
TITLE	Direct Submission
JOURNAL	Submitted (28-MAY-1998) CVRC, Mass. Gen. Hospital, 149 13th Street, Charlestown, MA 02129, USA
REFERENCE	3 (bases 1 to 200)
AUTHORS	Okano,M., Chijiwa,T., Sasaki,H. and Li,E.
TITLE	Direct Submission

```

JOURNAL Submitted (04-NOV-1999) CVRC, Mass. Gen. Hospital, 149 13th
Street,
Charlestown, MA 02129, USA
REMARK Sequence update by submitter
COMMENT On Nov 18, 1999 this sequence version replaced gi:3327977.
FEATURES Location/Qualifiers
    source 1..200
           /organism="Mus musculus"
           /mol_type="mRNA"
           /db_xref="taxon:10090"
           /chromosome="12"
           /map="4.0 cM"
    gene 1..>200
        /gene="Dnmt3a"
ORIGIN
    1 gaattccggc ctgctgccgg gccgcccgac ccgccgggcc acacggcaga
gccgcctgaa
    61 gccacagcgt gaggctgcac ttttccgagg gcttgacatc agggctctatg
ttaaagtctt
    121 agctcttgct tacaagacc acggcaattc cttctctgaa gccctcgcag
ccccacagcg
    181 ccctcgcagc ccacagcctgc
//

```

FASTQ

Format do przechowywania danych z sekwencjonowania - 4 linie na fragment

- Linia zaczyna się od znaku @, następnie identyfikator sekwencji i opcjonalnie opis
- Linia zawiera wyłącznie sekwencję
- Linia zaczyna się od znaku + i może opcjonalnie zawierać identyfikator i opis
- Linia zawiera symbolicznie zapisaną ocenę jakości dla każdego nukleotydu. Musi zawierać dokładnie tyle samo znaków co sekwencja.

Np.

@M01939:25:000000000-AC3BN:1:1101:12876:1706 2:N:0:9

CAAAAACAATAAAAAAGTCCATACCCCAAGGATACAGCTTTCCTTAGTTTTTATAGAGGGTTTTGCT
AGACCCTCTCCCGCAGTTTCAAGCGGATTTTATTTCCATTTTCCTTCTCCATCTTATCACAACCTCGCACT
TTTCGCC

To jest 2 linia (tylko się nie zmieściła)

+

6,8<FFDGGGA@99+8,=C,C9FC@C,,,,,;C,,,;CCEAFF9,<@CCFC,C9,,,,,8BCD,9@,,,,:64B6BEB7:++8
A?@,,,54++8@E<,CAFF9,@FFFDAFCF,9=,@@DE,@>,,9+9=+6+6+4@===@?

To jest 4 linia

@M01939:25:000000000-AC3BN:1:1101:8626:1712 2:N:0:9

CTAATTTTTGTTGATTGTTTATTTCCATATTTGCTTGTATGGAGTGCAAGTAGCGTTATGATACATCAC
AAATTGATTACAATAACAACATACAAACCTTTGTTGTAATTTGAAACAATGGCTAACCTATTCGTAAT

+

- 8,@CFDGGGGGG,CECEE,,CEFEF,C,CCF9@EC,CEE,C,,,,,;C@,;+BF,B,,C,B,C,,,,,;C,,,,,;:<F,=
9,,9FEC,AE8@E,44C9,,>AE,C,49>,4>=BE,=,,,94,@

SAM/BAM

- SequenceAlignment Map – format tekstowy oryginalnie zaprojektowany do przechowywania danych dopasowania sekwencji do sekwencji referencyjne. Szeroko używany w sekwencjonowaniu nowej generacji. Może zawierać wywołane zasady, jakość dopasowania, ilość niedopasowanych nukleotydów oraz sekwencje unikalne.

BAM jest wersją binarną SAM

MOL/MOL2

Najbardziej typowy format przechowywania informacji o cząsteczkach chemicznych i reakcjach, zawierający informacje o atomach, wiązaniach, współrzędnych i wielu innych. Jest wspierany przez większość programów bioinformatycznych, informatyki chemicznej i innych. Oparty o otwarty standard CT File (chemical table file).

PDB

Format pdb to oryginalny format banku (wyjaśnienie poniżej). Przewodnik po tym formacie był kilkakrotnie poprawiany aktualnie wersja 5.1 z września 2022

(<http://www wwpsdb.org/documentation/biocuration>).

Baza **danych białek** lub **BDP** the *Research Collaboratory for Structural Bioinformatics* , bardziej znana jako **Protein Data Bank** lub **PDB**. Każdy model jest oznaczony w banku unikalnym identyfikatorem składającym się z 4 znaków, pierwszy to zawsze znak numeryczny, a kolejne trzy to znaki alfanumeryczne. Ten identyfikator nazywa się „kodem pdb”.

Plik zawierają współrzędne kartezjańskie atomów, bibliografię, informacje strukturalne, czynniki struktury krystalograficznej oraz eksperymentalne dane NMR. Pierwotnie format pdb był podyktowany użyciem i szerokością dziurkowanych kart komputerowych. W efekcie każdy wiersz zawiera dokładnie 80 znaków.

Plik w formacie pdb to plik tekstowy, w którym każda kolumna ma swoje znaczenie: każdy parametr jest niezmienny. Zatem pierwsze 6 kolumn, czyli pierwsze 6 znaków dla danego wiersza, określa pole pliku. Znajdujemy na przykład pola „TITLE_” (czyli tytuł badanej makrocząsteczki), „KEYWDS” (słowa kluczowe hasła), „EXPDTA”, które dostarczają informacji o zastosowanej metodzie eksperymentalnej, „SEQRES” (słowo kluczowe hasła). sekwencja badanego białka), „ATOM_” lub „HETATM”, pola zawierające wszystkie informacje

związane z danym atomem. Ostatni przykład, w tych ostatnich polach nazwa atomu jest opisana w kolumnach od 13 do 16 (tj. od trzynastego do szesnastego znaku wiersza).

Linie „ATOM__” dotyczą aminokwasów lub kwasów nukleinowych, a linie „HETATM” dedykowane są innym cząsteczkom (rozpuszczalnik, substrat, jon, detergent itp.). Linii „ATOM__” i „HETATM” jest tyle, ile atomów obserwowanych przez eksperymentatora dla danej makrocząsteczki lub kompleksu.

Ograniczenia formatu pdb

Format 80-kolumnowy plików pdb jest stosunkowo restrykcyjny. Maksymalna liczba atomów w pliku pdb to 99 999, ponieważ na numery atomów jest przydzielonych tylko 5 kolumn. Podobnie liczba reszt w ciągu wynosi maksymalnie 9999: dla tej liczby dozwolone są tylko 4 kolumny. Liczba ciągów jest ograniczona do 62: dostępna jest tylko jedna kolumna, a możliwymi wartościami są jedna z 26 liter alfabetu, pisana małymi lub dużymi literami lub jedna z cyfr od 0 do 9. Ilość tego formatu została zdefiniowana, ograniczenia te nie wydawały się restrykcyjne, ale były wielokrotnie przewyżczone przy deponowaniu bardzo dużych struktur, takich jak wirusy, rybosomy lub kompleksy multienzymatyczne.

Filtrowanie danych i formuły tekstowe.

Przydatne skróty w programie MS Excel lub LibreOffice Draw.

Ctrl + ↓ - przejście do ostatniej wypełnionej komórki w tabeli.

Shift + Ctrl + ↓ - zaznaczenie wszystkich komórek od bieżącej do ostatniej wypełnionej w danej kolumnie.

Ctrl + Home – przejście do pierwszej komórki w arkuszu (A1).

Ctrl + End – przejście do ostatniej komórki w arkuszu.

Przydatne formuły (funkcje) tekstowe i logiczne:

DŁ (tekst) – oblicza długość ciągu tekstowego;

LEWY (tekst;liczba) – zwraca początkowe (z lewej strony) znaki (liczba) ciągu tekstowego;

FRAGMENT.TEKSTU (tekst;początek;liczba) - zwraca fragment tekstu od wskazanej pozycji (początek;

ZŁĄCZ.TEKST (tekst1; tekst2;.....) - łączy ciągi tekstowe;

JEŻELI (test logiczny;wartość dla prawdy;wartość dla fałszu) – wyświetla odpowiednią wartość w zależności od wyniku testu logicznego;

LICZ.JEŻELI (zakres;kryteria) – liczy argumenty, które spełniają podane warunki (kryteria)

Ćwiczenia

Plik Bacillus.fasta.

1. Znaleźć fragment i podać jego pozycję względem początku sekwencji
CACGACTTCAAACACTAACGAAACATTGCGTTTTTTCACA
2. Policzyc ilość wystąpień kodonu TAC
3. Zaznaczyć fragment sekwencji od początku linii 49254 do końca i zapisać w pliku
Bacillus_part2.fa
4. Rozdzielić plik tak aby po terminowej sekwencji TTGAAGCCATC następował nowa sekwencja (znacznik >).

Plik 5eaa.pdb

5. Wyświetlić cząsteczkę białka 1aaw przy użyciu programu RasMol
6. Obliczyć ilość atomów w tej cząsteczce
7. Policzyc ilość aminokwasów TYR (tyrozyna) z których zbudowana jest ta cząsteczka.

Plik wheatM1.fastq

8. Usunąć z pliku wszystkie sekwencje krótsze niż 41 nukleotydów
9. Utworzyć histogram długości sekwencji
10. Odszukać i zapisać do osobnego pliku wszystkie sekwencje rozpoczynające się od
CGGCTG

Plik 1aaw.pdb

11. Policzyc ilość wystąpień atomów C alfa (CA).
12. Utworzyć tabele liczości wszystkich atomów (C,N,O,S) wchodzących w skład tej cząsteczki.

Plik wheatB1_to_ref.sam

13. Przekonwertować plik SAM na fasta (czyli każda sekwencja ma mieć unikalny identyfikator)
14. Otworzyć plik *B1_1_u.sort.bam*.

Zadania z gwiazdką albo dwoma

15. ** Napisać program który automatycznie wykonana ćwiczenie 6. Język programowania dowolny. Umiejętność programowania niewymagana.
(10 pkt)
16. ** Napisać program który automatycznie wykonana ćwiczenie 11.

Język programowania dowolny. Umiejętność programowania niewymagana.

(10 pkt)

17 *. Odszukać i zapisać do osobnego pliku wszystkie sekwencje kończące się następującymi sekwencjami TCC lub TTCT. Sekwencje wynikowe powinny być posortowane według długości. (5 pkt.)

Biologiczne bazy danych

- EMBL
- NCBI
- DDBJ

Genomy eukariotyczne

Genom jądrowy jest podzielony na dwie lub więcej liniowych cząsteczek DNA – chromosomów (u człowieka 22 autosomy i dwa chromosomy płci X i Y)

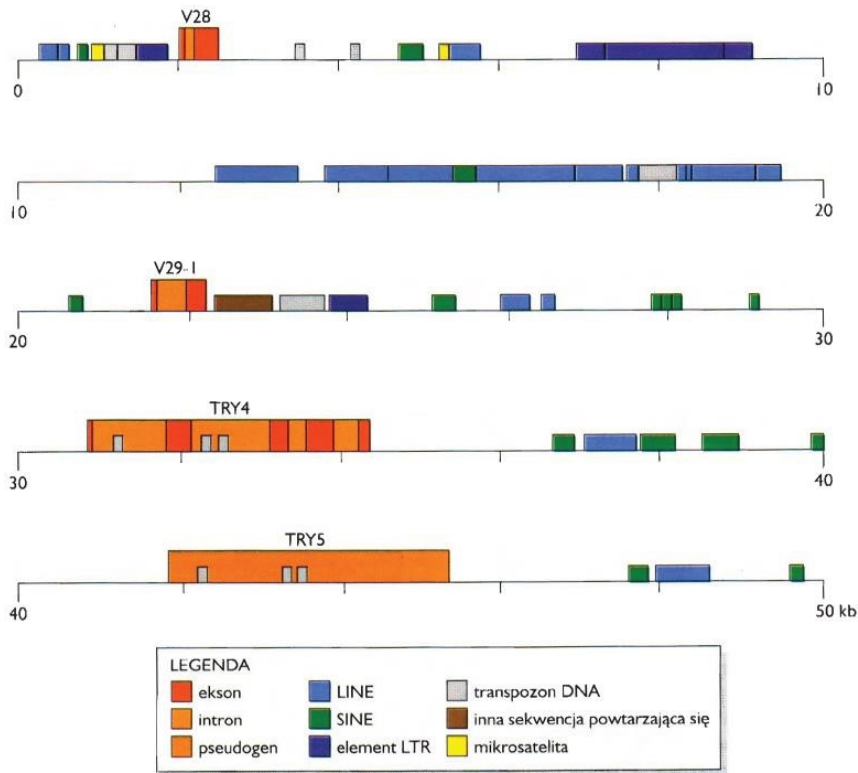
Genom mitochondrialny

Genom chloroplastowy tylko w organizmach fotosyntezujących

Organizm	Wielkość genomu (Mb)
Prokariota	
<i>Mycoplasma genitalium</i>	0,58
<i>Escherichia coli</i>	4,64
<i>Bacillus megaterium</i>	30
Eukariota	
Grzyby	
<i>Saccharomyces cerevisiae</i> (drożdże)	12,1
<i>Aspergillus nidulans</i>	25,4
Pierwotniaki	
<i>Tetrahymena pyriformis</i>	190
Bezkręgowce	
<i>Caenorhabditis elegans</i> (nicień)	100
<i>Drosophila melanogaster</i> (muszka owocowa)	140
<i>Bombyx mori</i> (jedwabnik)	490
<i>Strongylocentrus purpuratus</i> (jeżowiec)	845
<i>Locusta migratoria</i> (szarańcza)	5000
Kręgowce	
<i>Fugu rubripes</i> (ryba najeżka)	400
<i>Homo sapiens</i> (człowiek)	3000
<i>Mus musculus</i> (mysz)	3300
Rośliny	
<i>Arabidopsis thaliana</i> (rzodkiewnik)	100
<i>Oryza sativa</i> (ryż)	565
<i>Pisum sativum</i> (groch)	4800
<i>Zea mays</i> (kukurydza)	5000
<i>Triticum aestivum</i> (pszenica)	17000
<i>Fritillaria assyriaca</i> (szachownica)	120 000

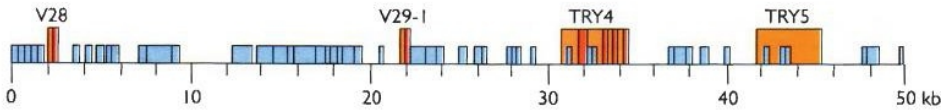
Dane za: Brown (1998).

Zawartość genetyczna genomu człowieka

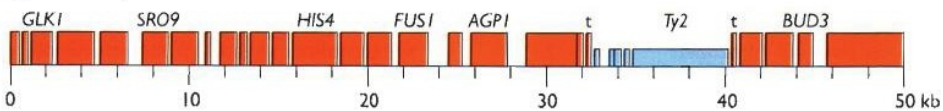

Porównanie genomów

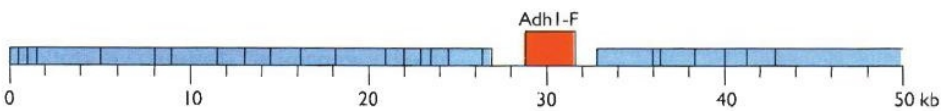
(A) Człowiek

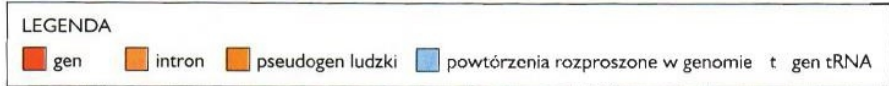
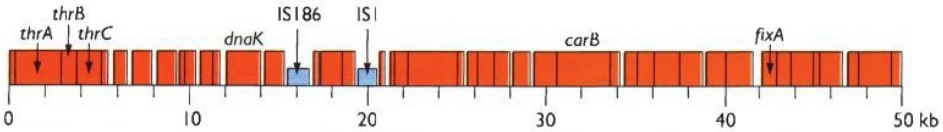
(B) *Saccharomyces cerevisiae*

(C) Kukurydza

(D) *Escherichia coli*

Ćwiczenia

15. Zapisać na dysku referencyjną sekwencję chromosomu 1 Kropidlaka popielatego (*Aspergillus fumigatus*)
16. Odszukać w bazie danych sekwencję genu FMR1 człowieka i zapisać ją w formacie FASTA.
17. Zapisać sekwencje aminokwasów kodowanych przez drugi ekson ludzkiego genu CREB5

BLAST (ang. *Basic Local Alignment Search Tool*) – narzędzie bioinformatyczne (algorytm) służące do lokalnego przyrównywania sekwencji aminokwasów białek lub nukleotydów DNA. BLAST umożliwia naukowcom porównywanie zadanej sekwencji z sekwencjami zawartymi w biologicznych bazach danych i statystyczną ocenę ich podobieństwa.

Różne typy BLAST-a służą do porównywania różnych rodzajów sekwencji. Dla przykładu: po odkryciu nieznanego genu u myszy, przeszukują bazę z ludzkim genomem pod kątem obecności podobnych genów. BLAST znajdzie sekwencje podobne w bazie o ustalonych z góry parametrach (takich jak stopień podobieństwa). Dzięki prostocie obsługi jest bardzo użytecznym narzędziem.

Projektantami algorytmu byli: Stephen Altschul, Warren Gish, Webb Miller, Eugene Myers, i David J. Lipman z National Institutes of Health.

Ćwiczenia

18. Dopasować sekwencję:

```
AAAAAACA AAAAACAAGATTGATGTTCCGGATGATGGCTGCTAGCTATCCTTTTATGAAGG
TGGGATATGTGGTCTCACTGCAGGGTGGCCTAGGAAGGGGAATCTGCTCATAGACATTAC
CCAGAGATCTGTTCTCCTGCATTCTGACTGGAGGGGAGCTAAGACCCTAGAGGAGTCGGC
CTGTCACCCATAGACCAATCAATCACCTGTCATCCATAGACCAGTCACCTGTCACCTAAA
CCCATGGCTGCTCTTTTTTCATCTTCATCTTCCAAGACCTAGTGACCCAGGTTTCATGC
```

19. Dopasować sekwencję:

```
CCTCCTCTCTCTTTCTTCTTTCTTCTTTTTCTTTCTTCTTCTTCTTCTTCTCCTTCTTTCTCTTT
CACTCCTCTTTCTTTCTTTCTTCTTTTTTTTTCTTCCCTCCTTCTTCTTTCTCCCCCTTTTC
TATTTTCCCTCCCTCCTCTTTCCCTCTTCTCCCCCCCCCCTTCCCCCCCCCTCCTCTCTCCC
TTTTCTCCTTCTCCTCCCCCTCCCCCTTTCTCCCCCTCTCCCTTCTTCTTCTCCCCCCCCCCCC
CCCCCTCCCCCCCCCTTCCCTCTCCCTCCT
```

20. Dopasować sekwencję:

```
caggaggctt ataagttttg ccaagagtat aggtatctga attaactgta atcgacttaa
tggttttcac taaatcctcc cgtaataacc attttaccat aataccatta ccatcattaa
aaaaaggtaa caaacagacc taacataaag aaaatacctc cggccaccaa aattagatat
atgaatcaa tcaagactct aacacaaaa tatttactgc tcatgacaat aaaaa
```

21. Dopasować sekwencję:

MVGGGTRRRRRLQLSKLYLTCAQACFKQDHSQIGGPGFSRVVYCNEPDSPEADSRNYS
DNYVRTTKYTLATFLPKSLFEQFRRVANFYFLVTGVLAF

22. Dopasować sekwencję:

CTGCATGGCCGTCCTTTGAAGGTTCAAACGAACCTTTTACAATTTGCACTCACTGTTG